

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

18 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 18, НОМЕР 4

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 18, ISSUE 4

ТОШКЕНТ-2025

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№4 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2025-4>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yosuke Shamoto

yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)

Umarxanova Dildora Sharipxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Nematov Jo'rabek Nematilloevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Xusanov Ozod Tillabayevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Selimanova Svetlana Mixaylovna

yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Peshkova Xristina Vyacheslavovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)

Sung Un Lee

yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ruziyev Rustam Jabborovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Borotov Mirodiljon Xomudjonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Shomuxamedova Zamira Shoislamovna

yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)

Ahmad Issa Altweissi

yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)

Mexmonov Kambariddin Miradxamovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.

Kanton Federal sud markazi (AQSH)

Borut Strazisar

Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Gasanov Mixail Yuriyevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Sattorova Gulnoza Djurakulovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Denisov Gleb

yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Taxirov Farxod
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

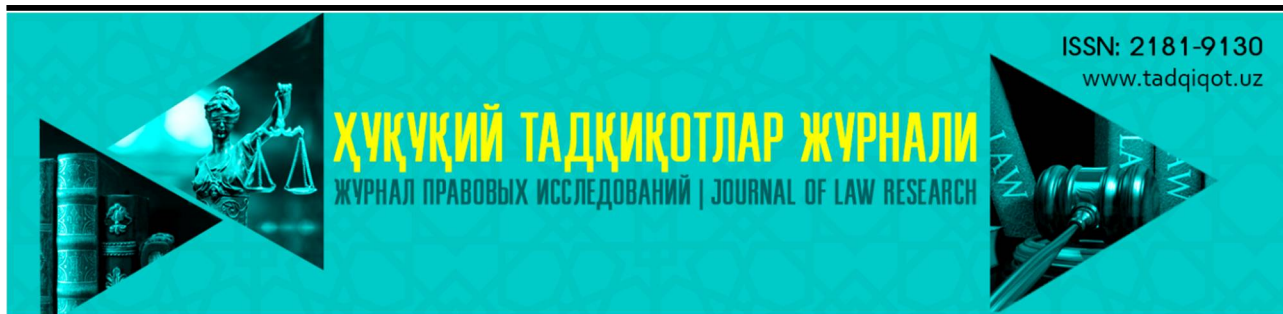
Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Abdullayev Jamshid Djamilovich HAQ EVAZIGA TUZILADIGAN STOMATOLOGIK TIBBIY XIZMAT KO'RSATISH SHARTNOMALARINING KUNDALIK HAYOTDA TUTGAN O'RNI VA ILMIY TAHLILI.....	5
2. Хошимова Юлдузхон Олимжоновна ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ ТОВАРНЫХ ЗНАКОВ. НАЦИОНАЛЬНЫЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ.....	14
3. Овулов Пўлатжон Илҳом ўғли ЮРИДИК ЖАВОБГАРЛИК ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ ВА АСОСЛАРИ.....	23
4. Усмонов Восид Мухаммадиевич МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ НИМАНИ МАН ҚИЛАДИ?.....	33
5. Тулаганова Гулчехра Захитовна ЖИНОЯТ СУДЛОВ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШДА АДВОКАТЛАРНИНГ АХБОРОТ- КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИ КЕНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ МАСАЛАЛАРИ.....	40
6. Фазилов Фарход Маратович «ТЕОРИЯ РАЗБИТЫХ ОКОН» В УГОЛОВНО-ПРАВОВОМ И КРИМИНОЛОГИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ: ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	52
7. Хо‘jayarova Nilufar Nemat qizi SHAXSGA DOIR MA'LUMOTLARGA QONUNGA XILOF RAVISHDA ISHLOV BERGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI.....	59
8. Садуллаев Жахонгир Джамshedович ҲУЖЖАТЛАРНИ ҚАЛБАКИЛАШТИРИШ, СОТИШ ЁКИ УЛАРДАН ФОЙДАЛАНГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	65
9. Тошннйёзов Сардор Уралбаевич АЛОҲИДА ТОИФАДАГИ КУЧЛИ ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ МОДДАЛАРНИ ЎТКАЗИШ МАҚСАДИНИ КЎЗЛАМАЙ ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА МУОМАЛАГА КИРИТИШ ЖИНОЯТИ ТАРКИБИГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР.....	73
10. Suyunboyev Ixom Oybek o'g'li HAQIQAT TUSHUNCHASI VA UNING JINOYAT PROTSESSIDAGI O'RNI.....	83
11. Турсунова Маликахон Улугбековна МОДЕРНИЗАЦИЯ ФУНКЦИЙ И ЗАДАЧ ОРГАНОВ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ РЕФОРМ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДИПЛОМАТОВ.....	89
12. Ғайбуллаев Фаррух Юлдашевич КОРРУПЦИЯНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАБИАТИ ВА УНГА ОИД ЗАМОНАВИЙ ҚАРАШЛАР.....	103

Усмонов Восид Мухаммадиевич,
 “Diplomat university” Халқаро муносабатлар, иқтисодиёт ва
 бизнес кафедраси доценти вазифасини бажарувчи,
 Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD)
 E-mail: usmonov.vosid@mail.ru

МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ НИМАНИ МАН ҚИЛАДИ?

For citation: Usmonov Vosid Mukhammadievich. WHAT DOES COPYRIGHT PROHIBIT?
 Journal of Law Research. 2025, 10 vol., issue 4, pp. 33-39

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.15334075>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада муаллифлар ҳуқуқининг пайдо бўлиши, унинг ҳимояси борасидаги маълумотларни камраб олди. Умуман олганда бугун муаллифларга қўйилган талаблар тўғрими деган савол ҳам пайдо бўлиши табиийдир. Ҳақиқатдан ҳам ижтимоий тармоқларда айниқса, интернет тармоғида муаллифлик ҳуқуқининг ҳимоя қилиш қилиш масаласи жудаям мураккаб жараён. Бу бўйича фуқаролик қонунчилигига тегишли ўзгариш ва қўшимчалар киритиш таклиф этилади. Мақолада ана шундай муаллифлик ҳуқуқининг ҳимояси ҳақида сўз юритилади.

Калит сўзлар: Интернет тармоғи, метрика, мусиқа, оҳанг, журнал, радио, телевидение.

Усмонов Восид Мухаммадиевич,
 Исполняющий обязанности доцента кафедры международных отношений,
 экономики и бизнеса Diplomat university
 Доктор философии по юридическим наукам (PhD)
 E-mail: usmonov.vosid@mail.ru

ЧТО ЗАПРЕЩАЕТ АВТОРСКОЕ ПРАВО?

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается информация о возникновении авторского права и его защите. В целом естественно задаться вопросом, являются ли разумными требования, предъявляемые к авторам сегодня. Действительно, вопрос защиты авторских прав в социальных сетях, особенно в Интернете, представляет собой весьма сложный процесс. Предлагается внести соответствующие изменения и дополнения в гражданское законодательство по данному вопросу. В статье рассматривается защита таких авторских прав.

Ключевые слова: Сеть, метрика, музыка, тон, журнал, радио, телевидение.

Usmonov Vosid Mukhammadievich,
 Acting Associate Professor of the Department of International Relations,

Economics and Business of Diplomat University
 Doctor of Philosophy in Law (PhD)
 E-mail: usmanov.vosid@mail.ru

WHAT DOES COPYRIGHT PROHIBIT?

ANNOTATION

This article covers the emergence of the right of authors, information on its protection. It is natural that the question of whether the requirements for authors in general are correct today also arises. Indeed, the issue of copyright protection in social networks, especially in the Internet, is a rather complicated process. In this regard, it is proposed to make appropriate amendments and additions to civil law. The article will talk about such copyright protection

Keywords: Network, metric, music, tone, magazine, radio, television

Сўнгги йилларда Ўзбекистонда интеллектуал мулкка бўлган эътибор ортиб бормоқда. Интеллектуал мулк ҳуқуқи, муаллифлик ҳуқуқи, унинг ҳимояланиш билан боғлиқ масалалар давлат даражасига кўтарилди. Бунга интеллектуал мулкнинг бир вақтлар аҳамиятсизлиги, унинг фуқаролар ўртасида кадр-қиймати йўқлиги, шунчаки ҳуқуқнинг бир соҳаси сифатида қаралганлиги сабаб бўлишидир. Одам боласи дунёга келиши билан дунёни ўргана бошлайди. Атрофни жим кузатади ва маълумотларни йиға бошлайди. Инсон тафаккури битмас-туганмас бойликларга эга. Интеллектуал мулк 21-асрда инсон фойдасига хизмат қиладиган энг асосий воситалардан биридир. Дастлаб интеллектуалнинг долзарб масалаларига Президент Ш.Мирзиёев томонидан 2020 йил 12 октябрда бўлиб ўтган селектрда сўз юритган эди. Хусусан ушбу йиғилишда илм-фан ва инновацияни ривожлантириш, интеллектуал мулкни ишончли ҳимоя қилиш масалаларига тўхталиб ўтилди. Интеллектуал мулк ҳимоясини мустаҳкамлай олсак, бу ҳам учинчи Ренессансга ишончли пойдевор бўлади. Илм-фан ва инновацияни ривожлантириш, бу соҳадаги ютуқларни юқори қўшилган қийматли маҳсулотга айлантиришда интеллектуал мулкнинг ишончли ҳимоясини таъминлаш жуда муҳим. Дунёда товарларнинг бренд қиймати юқори ҳисобланади. Интеллектуал мулк Европада ялпи ички маҳсулотнинг 45 фоизини, Хитойда 12, Россияда 7 фоизни ташкил этади. [1, <https://president.uz/uz/lists/view/3887>].

Ҳақиқатдан ҳам интеллектуал мулк ҳамиша долзарб бўлиб келган. Инсон зоти бу оламда бор экан, албатта, бир-бири билан қиёсланиб келинади. Одамлар бир-бирига ёки ҳавас билан, ёки ҳасад билан интилиб келади. Ана шундай жараёнда уларнинг бир-бири билан манфаатлари тўқнаш келиб қолади. Ростдан ҳам интеллектуал мулк билан низоларида баҳсли жараёнлар ҳам учраб туради.

Янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Конституциясида инсон ҳуқуқларига оид нормалар сони деярли уч баробарга оширилди. Конституциянинг ҳар бир нормасини амалиётга тўғрида-тўғри қўллаш бўйича бир қатор чора-тадбирлар ишлаб чиқилган. Жумладан, янги таҳрирдаги Конституциянинг 53-моддасига кўра, “ҳар кимга илмий, техникавий ва бадий ижод эркинлиги, маданият ютуқларидан фойдаланиш ҳуқуқи кафолатланади. Интеллектуал мулк қонун билан муҳофаза қилинади.

Давлат жамиятнинг маданий, илмий ва техникавий ривожланиши ҳақида ғамхўрлик қилади” дейилади [2, <https://lex.uz/docs/6445145>].

Муаллифлик ҳуқуқи бугунги кунда долзарб масала бўлиб қолмоқда. Қонунчиликда қанчалик муаллифлик ҳуқуқи ҳимоя қилинмасин, унда барибир муаммоли ҳолатлар юзага келмоқда. Тўғрида, ким билиб туриб бундай ҳолатларга йўл қўйиши мумкин? Йилдан йилга одамларнинг онги ўсиб бормоқда. Одамларда яратувчанлик қобилияти ўсиб бормоқда. Шу билан бирга ижтимоий тармоқларда муаллифлик ҳуқуқларининг бузилиш ҳолатлари кузатилмоқда. Бу борада сўз кетганда бир қатор мутахассисларнинг фикрларини келтириб ўтамыз.

Шу ўринда таниқли журналист, ёзувчи, таржимон, собиқ депутат, парламент аъзоси ва сиёсатчи Баҳриев Карим Ҳакимович шундай ёзади:

“Шундай қилиб муаллифлик ҳуқуқи нимани ман қилади? Муаллиф нимани назорат эта олади? Муаллифлик ҳуқуқининг субъекти асарнинг такрорланиши (ижро этилиши, намойиш қилиниши, эфирга узатилиши) ёки кўпайтирилишини назорат қилади. Иккинчидан, у асарнинг кўпайтирилган нусхаларининг тарқатилишини (сотилиши, тақсимланиши) назорат қилади. Учинчидан, у асарнинг импорт қилинишини назорат қилади”.

[3, 258.Б]

Муаллиф томонидан айtilган гапларга қўшиламиз. Ва шуни ҳам айтиб ўтиш керакки муаллиф ушбу ҳаракатларни қандай бажаради? Унинг имкониятлари етарли даражадами? Бу ўринда ҳаётий тажрибадан мисол келтириб ўтмоқчимиз.

Бир воҳа томондан шоир ўзининг кундалик дафтарига шеърларини битиб юради. Қаранг орадан 10-15 йил ўтиб кеттики, унинг асарлари ўз қийматини йўқотмайди. Ёш муаллиф вақтлар кетидан Тошкентга келади ва давлат идорасига ходим бўлиб ишга жойлашади. Шундай кунларнинг бирида, унинг 20 йиллар илгари ёзган шеърлари ТВ ва радио каналларида юқори чўққиларга кўтарилади. Бу ҳолатнинг гувоҳи бўлган муаллиф шеърларнинг (кўшиқ бўлган шеърлар) муаллифи, аввалига ҳайрон бўлади ва кимга мурожаат қилишини ўйлаб қолади. Наҳотки муаллифлик бузилса, унинг назорат қилувчи органлар бўлмаса, деган саволлар пайдо бўлади.

Ана шундай пайтда, юқорида устоз томонидан айtilган гап-сўзлар эсимизга келади. Муаллиф ўз асарларини ижро этилишидан, намойиш қилинишидан ёки эфирга узатилишидан қандай ҳимоя қила олади? Ҳаммани ҳам шундай савол қизиқтиради, албатта. Табиийки, бу ҳолатда айрим адвокатлар томонидан судларга даъво беринг дейилиши аниқдир.

Бироқ ҳамма нарсани фақат суд орқали ҳал этиш ҳам ижобий бўлмаслиги мумкин. Яхши натижага олиб келмаслиги мумкин:

биринчидан, судларга бериладиган давлат божлари миқдори анчайин қиммат;

иккинчидан, суд мажлисларида бундай мурожаатни исботлаш талаб этилади;

учинчидан, ушбу ҳолатларга гувоҳликлар (нашрлар) талаб этилади;

тўртинчидан, ҳамма муаллифлар ҳам ўз ижод намуналарини босма нашрдан чиқармайди;

бешинчидан, босма нашрлар Ўзбекистонда анчайин қиммат ҳисобланади.

Биз судларга мурожаат этманг, деган фикрдан йироқмиз. Судларга мурожаат этиш ҳамманинг конституций ҳуқуқларидан биридир.

Биз муаллифнинг ўзи билан гаплашганимизда, унинг ўзи судларга ҳеч қандай даъвоси йўқлиги, низолашишни хоҳламаслигини, шунчаки бу ҳолатни ечими қандай бўлиши ва келажақда муаллифлик шеърларини ҳимояси ҳақида амалий ёрдам сўради.

Ўзбекистон Республикаси “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги Қонуннинг 10-моддасида “Фан, адабиёт ва санъат асарига муаллифлик ҳуқуқи уни яратиш факти бўйича юзага келади. Муаллифлик ҳуқуқининг юзага келиши ва амалга оширилиши учун асарни рўйхатдан ўтказиш ёки бирон-бир бошқа расмийликка риоя этиш талаб қилинмайди. Асарнинг асл нусхасида ёки нусхасида муаллиф сифатида кўрсатилган шахс, агар бошқача ҳол исботланмаган бўлса, асар муаллифи ҳисобланади” [4, <https://lex.uz/mact/1022944>] дейилади.

Кўриниб турибдики асар муаллифининг биринчи ҳаракатлари асарнинг яратиш билан боғлиқдир. Ундан сўнг муаллиф томонидан яратилган асарнинг ҳеч қаердан рўйхатдан ўтказмаслик ҳуқуқи борлигида. Шундан кейин асар муаллифи ўзининг асари эканлигини баён этиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги Қонуннинг 24-моддасига кўра, муаллифлик ҳуқуқларининг чекланиши бўлиб, унда:

“Муаллиф ва бошқа шахсларнинг асардан фойдаланиш борасидаги мутлақ ҳуқуқларини чеклашга ушбу Қонуннинг 25-33-моддаларида ёки бошқа қонунларда назарда тутилган ҳоллардагина йўл қўйилади. Мазкур чеклашлар асардан нормал фойдаланилишига

ўринсиз зиён етказмаган ва муаллифнинг қонуний манфаатларини асоссиз камситмаган тақдирдагина татбиқ этилади” дейилади.

Кўриниб турибдики асар муаллифининг ҳуқуқларининг чекланиши ушбу қонунчилик тартибида амалга оширилади. Қонунчиликка риоя қилган муаллифга ҳеч қандай эътироз бўлмаслиги кўрсатиб берилмоқда.

Карим Бахриев сўзларида давом этиб шундай дейди: “Асардан фойдаланиётганда муаллиф асардан ўзгартирилмаган ҳолда, муаллифнинг тушунишига кўра бутунлигича, унинг ўзига хослигига путур етказмасдан фойдаланишни назорат қилиши мумкин. Албатта, **асардан ўзгартирилмай фойдаланилса, у муаллифнинг муаллифлик ҳуқуқи ҳимоясида бўлади.** Аммо, дейлик, уни таржима қилишсачи? Таржимон асардан фойдаланаётган оммавий ахборот воситаси таржимондан муаллифлик ҳуқуқи билан кўриқланадиган асар муаллифининг розилигини сўраши лозим. Телекомпания бирор роман ёки қисса ценарийси сахналаштириш ёхуд телефильм суратга олиш учун қабул қилаётганда, асар муаллифининг розилигини олмаса, ценарий муаллифи билан бирга муаллифлик ҳуқуқини бузган ҳисобланади [3, 259.Б].

Муаллиф (Карим Бахриев)нинг сўзларига кўра, асардан фойдаланиётганда муаллиф асардан ўзгартирилмаган ҳолда, муаллифнинг тушунишига кўра бутунлигича, унинг ўзига хослигига путур етказмасдан фойдаланишни назорат қилиши мумкин. Яъни кейинги асар муаллифи ўзидан олдинги асар муаллифининг сўзларини ўзгартирмаган ҳолда баён этиши талаб этилади. Энг катта муаммоли ҳолатлар ҳам шундадир аслида. Ўзидан олдинги асар муаллифининг сўзларини, фикр-мулоҳазалари ўзгартиришдир.

Бунақа тажриба минг афсуски адабий асарларда кўп бора учраб туради. Масалан, Абдулла Қодирийнинг [5, <https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/abdulla-qodiriy/>] “Ўтган кунлар” [6, <https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/abdulla-qodiriy/abdulla-qodiriy-otkan-kunlar-roman/>] асарининг бугунги ҳолатдаги таржималарида сўзларнинг ўзгартирилган ва таҳрир қилинган жойларини кузатишимиз мумкин.

“Агар ценарий муаллифи асарни ўзининг оригинал асари деб ишонтирса, бироқ кейинчалик унинг бошқа асардан ишланганлиги аён бўлиб қолсачи? Албатта, бунда ценарий муаллифи жавобгардир. Шу билан бирга, муаллифлар билан муаллифлик шартномаси тузаётган оммавий ахборот воситалари вакилларига муаллифлик шартномасида асарнинг муаллиф томонидан яратилганлигини, бошқалардан олинмаганлигини, бирор гап бўлса муаллиф жавобгар бўлишининг кафолатланиши борасида банд киритиш фойдадан холи бўлмаслигини айтишимиз лозим” дейди Карим Бахриев [3, 259.Б].

Муаллифнинг таъкидлашича, асар муаллифи қўлидаги асарларни меники, бу оригинал асар деб қолганларни ишонтиради. Дастур муаллифи, нашриёт раҳбари ёки қандайдир телевидение мутахассиси бу асар оригинал асар эмаслигини пайқаб қолади. Ана шундай ҳолларда сохта муаллифнинг жавобгарлик масаласи қонунчиликда аниқ белгиланиши ҳақида сўз юритилапти.

Тошкент шаҳар суди фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати апелляция инстанциясининг ажримига кўра даъвогар Ахрарова Махлиё Рахимжановнанинг жавобгар Алимов Авазбек Бахадировичга нисбатан муаллифлик ҳуқуқлари бузилишига чек қўйиш, муаллифлик ҳуқуқлари бузилганлиги учун товон пули ва маънавий зарар ундириш ҳақидаги даъво аризаси бўйича юритилган фуқаролик иши юзасидан қабул қилинган фуқаролик ишлари бўйича Учтепа туманлараро судининг 2024 йил 24 майдаги ҳал қилув қарорига нисбатан жавобгар А.Алимов томонидан берилган апелляция шикоятини иш материаллари асосида кўриб чиқиб чиқади.

Даъвогар Ахрарова Махлиё Рахимжановна жавобгар Алимов Авазбек Бахадировичга нисбатан муаллифлик ҳуқуқлари бузилишига чек қўйиш, муаллифлик ҳуқуқлари бузилганлиги учун 250.000.000 сўм товон пули ва маънавий зарар учун 200.000.000 сўм ундириш ҳақидаги даъво аризаси билан судга мурожаат қилган.

Иш ҳужжатларидан кўринишича, даъвогар Ахрарова Махлиё Рахимжановнанинг “Сўзи гавхарим” номли шеърлар тўплами 2009 йилда “LIDER-PRESS” нашриётида чоп этилган.

Мазкур шеърӣ тўпламининг 53-бетида “Гўзал ёрим” деб номланган шеърӣ ҳам chop этилган бўлиб, жавобгар А.Алимов даъвогар қаламига мансуб “Гўзал ёрим” шеърини муаллиф рухсатисиз номини ўзгартириб, “Севар ёрим” номи остида қуйлаган.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги интеллектуал мулк агентлиги томонидан “Севар ёримсан” номли қўшиқ “YouTube” каналида 10,8 миллион обуначига эга бўлган “RizaNovaUZ” саҳифаси орқали барчанинг эътиборига юборилаётганлиги аниқланган.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги интеллектуал мулк агентлиги, Интеллектуал мулкни ҳимоя қилиш бўйича бош маслаҳатчи С.Амиркулов томонидан ҳолислар иштирокида, далолатнома тузилган бўлиб, унга кўра М.Ахрарованинг муаллифлик ҳуқуқлари бузилганлиги, унга тегишли бўлган “Гўзал ёрим” шеърини А.Алимов унинг розилигисиз “Севар

ёримсан” номи остида қўшиқ сифатида ижро қилганлиги аниқланган ва бу ҳақда маъмурий баённома расмийлаштирилган.

Фуқаролик ишлари бўйича Учтепа туманлараро судининг 2024 йил 24 майдаги ҳал қилув қарори билан даъвогарнинг даъво аризаси қисман қаноатлантирилган. Унга кўра: Жавобгар Алимов Авазбек Баҳадировичдан даъвогар Ахрарова Махлиё Раҳимжановнанинг фойдасига 150.000.000 сўм топон пули, 20.000.000 сўм маънавий зарар, 6.680.000 сўм давлат божи ва 34.000 сўм почта харажати ундириш белгиланган.

Жавобгар Жавобгар Алимов Авазбек Баҳадирович зиммасига “Севар ёрим” қўшиғини ижро этмаслик мажбурияти юклатилган.

Уш бу амалиёт ҳужжатидан кўриниб турибдики, ижрочи Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Алимов Авазбек томонидан шеър муаллифи Ахрарова Махлиё Раҳимжановнанинг асаридан берухсат фойдаланилганлиги баён қилинмоқда. Бизнингча, бундай муаллифлик ҳуқуқининг бузилиши ҳолатлари кейинги йилларда кўплаб учраб турмоқда. Бунда кўплаб сабабларни кўрсатиш мумкин. Жумладан, жамиятда (ушбу соҳа вакиллари назарда тутилаяпти) ҳуқуқий маданиятнинг юқори эмаслиги, санъат вакиллари орасида ўзаро ҳурматнинг пассивлиги, қонунчилик талабларини ҳурмат этмаслик ёки бўлмаса бошқа ғараз ниятларни келтириш мумкин.

Шу билан бирга, **Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 1041-моддасига кўра Муаллифлик ҳуқуқи объекти белгилаб берилган.**

Муаллифлик ҳуқуқи ижодий фаолият натижаси бўлмиш фан, адабиёт ва санъат асарларига нисбатан, уларнинг мақсади ва кадр-қиммати, шунингдек ифодаланиш усулидан қатъи назар, татбиқ этилади.

Муаллифлик ҳуқуқи қуйидаги бирон-бир объектив шаклда бўлган ошкор қилинган асарларга ҳам, ошкор қилинмаган асарларга ҳам татбиқ этилади:

- ёзма (қўлёзма, машинкаланган ёзув, нотали ёзув ва ҳоказо);
- оғзаки (омма олдида сўзлаш, омма олдида ижро этиш ва ҳоказо);
- овозли ёки видео ёзув (механик, магнитли, рақамли, оптик ва ҳоказо);
- тасвир (расм, эскиз, манзара, тарҳ, чизма, кино-, теле-, видео- ёки фотокадр ва ҳоказо);
- ҳажмли-фазовий (хайкал, модель, макет, иншоот ва ҳоказо);
- бошқа шакллардаги.

Муаллифлик ҳуқуқи ғоялар, принциплар, услублар, жараёнлар, тизимлар, усуллар ёки концепцияларга эмас, балки ифода шаклига нисбатан татбиқ этилади [7, <https://lex.uz/docs/180552>].

Юқоридаги Кодекс талабларидан келиб чиқиб, муаллифлик ҳуқуқининг объекти кўрсатиб ўтилаяпти ва шу кодекс билан ҳимоя қилинаяпти. Бироқ амалиёт талабларидан келиб чиқиб, ана объектларнинг барчаси ҳам муаллифлик ҳуқуқи сифатида ҳимоя қилинаяптими? Ана шу объектларнинг барчаси суд процесларида мавжудми, деган табиий саволлар пайдо бўлади. Албатта, йўқ деймиз. Чунки, ўтган 5 йиллик суд қарорларини таҳлил қилганимизда, бундай объектлар бўйича деярли суд қарорларини тополмадик. Шундай бўлсада улар фуқаролик ҳуқуқи объекти сифатида ҳимоя қилинишини тарафдоримиз. Бугун бўлмасада, эртага барибир шундай низоли ҳолатлар гувоҳи бўлишимиз мумкин.

Муаллифлик ҳуқуқига бир қатор мутахассис олимлар томонидан тарифлар берилган бўлиб, унга кўра юридик фанлар доктори, профессор И.Насриевнинг фикрича “муаллифлик ҳуқуқи, энг аввало, бошқалар томонидан эътироф этилишида намоён бўлади [8, 196.Б]”.

Демак, И.Насриевнинг фикрича, муаллифлик ҳуқуқи бошқалар томонидан эътироф этилиши керак, яъни тан олинishi керак деган фикрни илгари сурмоқда. Бир томондан бундай фикрларга қўшилса бўлади. Бошқача айтганда, муаллиф томонидан ёзилган асарлар тан олинishi, улар одамларнинг эътиборига тушиши лозимдир.

Яна бир мутахассиснинг мулоҳазалари ўринлидир. Э.П.Гавриловнинг фикрига кўра “муаллифлик ҳуқуқи муаллиф вафоти билан тугайди, муаллифлик ҳуқуқи фақат асарнинг шаклини кўриқлайди [9, 136.Б]”.

Шунингдек, Д.Б.Абдурахимов Педагогика фанлари номзоди муаллифлик ҳуқуқи ҳақида сўз юритар экан қуйидаги фикрларни илгари суради. Муаллифлик ҳуқуқининг ривожланиши кейинчалик интернет тизимига ҳам таъсир қила бошлади. Энди бундан кейин Интернет тармоғида ҳам муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилиш муаммолари юзага кела бошлади. Жумладан,

Интернетнинг ҳаётимиздаги урнини қуйидагича куришимиз мумкин:

-Интернетнинг тадбиркорлар учун муҳим булган биринчи муҳим вазифаси ахборот вазифасидир. Тармокдан узини кизиктирган, исталган махфий булмаган биржага оид ва тижорат ахборотларини илмий ва сиёсий ахборотларни олиш мумкин.

-Коммуникация имконияти. Тармок технологиялари фойдаланувчига телефон буйича исталган шаҳар ва мамлакатдаги узининг шериклари билан гаплашиш имконини беради, шу билан бир каторда бу оддий телефон алоқасидан ҳам арзонроқдир; оддий почтани ишлатишга караганда кам харажат қилиб ва шунинг билан бирга сезиларли даражада тезроқ унга хат юбориш мумкин.

-Тижорат имконияти. Бутун дунёда тармок буйича савдо фаол ривожланмоқда. Имкониятли харидор уз шахсий компьютерининг экранида товарларни куриб чиқади, буюртма беради ва кредит карточкаси буйича уларга ҳақ тулайди.

-Реклама имконияти. Интернет буйича реклама бериш биринчи навбатда унинг оммавийлиги ва тезкорлиги туфайли жуда самаралидир [10, 288.Б].

Ҳақиқатдан ҳам юқоридаги олимнинг фикрларига қўшилса бўлади. Интернетдан ахборот сифатида, коммуникация имкониятларидан, тижорат сифатида ва реклама дастурлари бўйича фойдаланиш имкониятлари мавжуд. Ана шундай жараёнларда интернет фойдаланувчиси бошқа муаллифнинг ҳуқуқларини поймол этмаслиги лозим бўлади.

Хулоса ўрнида шуни айтишимиз мумкинки, биз юқорида савол тарзида мавзуда қўйганимиз “**муаллифлик ҳуқуқи нимани ман қилади?**” деганимизда, муаллифлик ҳуқуқини сохта муаллифликни ман қилади. Муаллифлик ҳуқуқи ҳақиқий асарларни ҳимоялайди. Муаллифлик ҳуқуқи плагиат асарларга нисбатан кескин курашади. Токи жамиятда одамларимизда муаллифлик ҳуқуқига нисбатан ҳурмат ҳисси уйғонмас экан, ана шундай жарёнлар тез-тез содир бўлаверади. Туман, шаҳар судларида бундай мазмундаги даъво аризалари кўпаяверади.

Иқтибослар/Сноска/References:

1. Ш.М. Мирзиёев. Интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиш масалалари муҳокама қилинди. (Sh.M. Mirziyoyev. Issues of protection of intellectual property objects were discussed) <https://president.uz/uz/lists/view/3887>
2. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон). (Constitution of the Republic of Uzbekistan. National database of legislative information, 01.05.2023, issue 03/23/837/0241)) <https://lex.uz/docs/6445145>;
3. Nazira Qurbon, Karim Bahriyev. Media Huquqi – Toshkent: “Grant Inter Media”, 2022.-620 b. (Nazira Qurbon, Karim Bahriyev. Media Law – Tashkent: “Grant Inter Media”, 2022.-620 p.)

4. Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисидаги Қонун (Law on Copyright and Related Rights) <https://lex.uz/mact/1022944>
5. Абдулла Қодирий (Abdulla Qodiriy) (1894-1938) <https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/abdulla-qodiriy/>
6. Abdulla Qodiriy. O'tkan kunlar – Toshkent: “O'qituvchi nashriyoti”, 1980.-381 b. (Abdulla Qodiriy. O'tkan kunlar – Tashkent: “O'qituvchi nashriyoti”, 1980.-381 p) Ўткан кунлар (роман) <https://ziyouz.uz/ozbek-nasri/abdulla-qodiriy/abdulla-qodiriy-otkan-kunlar-roman/>
7. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси. 7, <https://lex.uz/docs/180552>. (Civil Code of the Republic of Uzbekistan. 7, -P 201)
8. Насриев И. Муаллифнинг шахсий ҳуқуқларини ҳимоялаш.-Т.: Меҳнат, 2003. –Б. 94 (Nasriev I. Protection of the author's personal rights.-T.: Mehnat, 2003. –P. 94)
9. Гаврилов Эдуард Петрович. Научные интересы: «Право интеллектуальной собственности» (Gavrilov Eduard Petrovich. Scientific interests: “Intellectual property law”)
10. Д.Б.Абдурахимов. Педагогика фанлари номзоди, Гулистон давлат университети доценти. Экономика и социум. (D.B. Abdurakhimov. Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Gulistan State University. Economics and Society.) <https://cyberleninka.ru/article/n/ahborotlashgan-zhamiyatda-internetdan-foydalanishning-izhobiy-va-salbiy-o-ibatlari>.

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

18 ЖИЛД, 4 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 18, НОМЕР 4

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 18, ISSUE 4

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000